Մեզ գրում են ՂԶԼԱՐԻՑ որ այդ քաղաքում կազմվել է անցեալ տարվայ դեկտեմբեր ամսին հայ և ռուս թատրոնասէրների խումբը։ Ներկայ թվականվարի 24-ին եղաւ երկրորդ հայ ներկայացումը, խաղացին «Մարիէտտա» և «Նինոի նշանվիլը» պիեսները։ Թվականիցը պատմում է ոչ դեկտեմբեր շատ չքեղ էր, և գանձիցը լի էր թէ հայ և թէ մասամբ ռուս հասարակութեամբ։ Ներկայացմանը մասնակցեցին՝ տիկին Թամար Կաճկաճեան, օրիորդներ Շերմազանեանց և Արիշեանց։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են։ «Այս տարի աւելի անաղողութեան մէջ է Բագուի առուտուրը քան թէ անցեալ տարին։ Նաւթը, որ մեր գլխաւոր արդիւնաբերութիւնն է, նրա առուտուրն էլ ընկած է։ Նրա վրա աշխատող հազարաւոր մշակներ ձեռները ծոցներում դրած, սպասում են այդ մթերքի առուտուրի վերականգնելուն, բայց շատ լաւ չը կայ։ Խակ թանգութիւնը թէ հացի, թէ մսի, թէ ամենայն տեսակ ուտելեղէնների, թէ վերջապէս խանութների և բնակարանների թանգութիւնը խիստ ճնշում է ոչ միայն աղքատներին, այլ և միջակ ապրողներին։»

—

Մեզ հաղորդում են ԲԱԳՈՒԻՑ որ այդ քաղաքում գողութիւնները և աւազակութիւնները այժմ հետզհետէ սաստկանում են։

—

«Այս վերջին ժամանակներս, գրում են մեզ ԲԱԳՈՒԻՑ, ոմանք սովորութիւն են արել քաղաքիս փոստատանից գողանալ «Մշակի» և այլ լրագիրների համարները և դրանով նեղութիւն պատճառել լրագիրների իսկական բաժանորդներին։»

—

ՍՈՒՐՄԱԼՈՒԻ գաւառից մեզ գրում են, որ այնտեղ ցորենի խալվարը (30 պուդ) ծախվում է այժմ 100 ռուբլ, ալիւրը 120 ռուբլ, գարին 80 ռուբլ, կորեկը հասաւ 60-ի։ Սրանց համեմատութեամբ միւս ամենայն ուտելիքները նոյնպէս թանգացան։

—

Մեզ գրում են ԻԳԴԻՐԻՑ։ «Հարիւր տարեկան ծերունիները վկայում են, որ այս տարվայ պէս թանգութիւն և խիստ ձմեռ չը տեսնված և չը լսված բաներ են մեր կողմերում։ Թանգութեան սաստկութիւնը և չունորների վերջին ծայր խեղճութիւնը ու չատերի քաղցածութիւնը մարդուս մտածել է տալիս՝ թէ մինչև գարունը արդեօք ինչ կը լինի ողորմելիների դրութիւնը։»

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ գրում են և հետեւեալը։ «Մօտ օրերս մի քանի հարիւր ուղտի բեռ ալիւր հասաւ տեղս աղքատներին բաժանելու համար։ Խակ ընդհակառակն ունեորները, իբրև չունեորներ գնում են, կանգնում, երեսը պնդացնում են, որպէս զի իրանց տան իսկական աղքատների համար բերված ալիւրի պաշարը։

—

Փետրվարի 13-ին եղաւ Աբծրունու թատրոնում պ. Ալավեանկու վերջին հրաժարական կոնցէրտը։ թատրոնը կատարելապէս լի էր և հասարակութիւնը կոնցէրտի աւարտվելուց յետոյ ոգեորութեամբ մի քանի անգամ կանչեց պ. Ալավեանկուն։

—

Ռուս «Голосъ» և «Русскій Курьеръ» լրագիրները հաղորդում են որ մայրաքաղաքների հասարակութեան մէջ սկսեցին հաւաքել նուիրատուութիւններ յոգուտ այն սօղդատների, որոնք վնասվեցան Զմիրային պալատի մէջ փետրվարի 5-ին պատահած ճայթիւնի ժամանակ։

—

Մեզ գրում են ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ փետրվարի 6-ից հետեւեալը։ «Անցեալ օրը մի փոքրիկ հրդեհ պատահեցաւ մի դարբին արհեստաւորի խանութում։ Արհեստաւորը երկիւղ կրելով, որ մի գուցէ ամբոխը հաւաքվելով քանդէ մօտակայ չինութիւնները, որոնց մէջ էր և իր տունը, ոչոքի իմաց չէր տուել և միայն իր հարեւանների օգնութեամբ հանգցրել էր հրդեհը։ Բացի դարբնի հարեւաններից հրդեհի մասին ոչ ոք չէր իմացել։ Այստեղ մատդրութիւն կայ դարբիններին քաղաքի առանձին թաղում, Ղըռխ-Բուլաղ գետի ափին բնակեցնել։ Երևի ներկայ տարվայ մէջ կը գործադրվի այդ միտքը, բայց դա չարիքի առաջն առնելու համար արմատական միջոց չէ կարող համարվել, այլ հարկաւոր է, որ մեր քաղաքացիք օր առաջ հրդեհաշէջ մեքենաներ բերել տան, եթէ ոչ ջրից հեռու, մեքենաներից զուրկ մի քաղաք, մի գիւղվայ մէջ հնչութեամբ կը փոխարկվի փայտակների մի կիտուածի։ Դրանից յետոյ քաղաքացիներին կը մնայ մուրացկանութիւն միայն անել։ Ցոյս ունենք, որ այս ամենաանհրաժեշտ կէտի վրա հարկաւոր ուշադրութիւն կը դարձնվի։»

—

Հինգշաբթի, փետրվարի 14-ին հայ դերասանական մշտական խումբը ԹԻՖԼԻՍԻ Ամարյան թատրոնում ներկայացրեց «Մի կնոջ տանջանքը» դրաման և «Երկու տոմսակներ»։ Այդ պիեսաները պ. Ա. Յովհաննիսեանի թարգմանութիւններն են։

—

Այսօր, փետրվարի 16-ին լինելու է ԹԻՖԼԻՍԻ դումայի նիստը։ Միւս հարցերի թւում քննվելու է մանուածողվի գեկուցումը թագաւոր Կայսրի 25-ամեայ յոբելեանի տօնելու մասին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«TEMPS» ԼՐԱԳՐԻ Կ. ՊՕԼՍԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—

«Նատ հետաքրքրելի է ներկայ հանգամանքներում ուշադրութեամբ աչքէ անցնել հայ լրագիրները, որպէս զի կարող լինենք հասկանալ հայ ազգի կարծիքը Անգլիայի պօլիտիկայի վրա փոքր-ասիական բէֆորմների և Պեկեր փաշայի առաքելութեան նկատմամբ։ *)

Նախ և առաջ ես մատնացոյց կը լինեմ պատրիարքարանի պաշտօնական օրգանը հանդիսացող «Մասիս» լրագրի մի յօդուածի վրա։ «Մասիս» նկատում է, որ կապոյտ դրքի ընթերցանութիւնը շատ օգտաւէտ կը լինի հայերի համար, որովհետև անգլիական պօլիտիկան մերկ յերևան է գալիս նրա մէջ։ «Մասիս» ակնարկում է մի նշանաւոր կէտի վրա Քիւրդիստանի գլխաւոր հիւպատոս Տրոտտերի ձեռքով Վանի փոխ-հիւպատոս Կէյթընին գրված նամակի մէջ։ Գլխաւոր հիւպատոսը խորհուրդ է տալիս փոխ-հիւպատոսին, որ նա իր ճամբորդութեան ժամանակ հաւատարմութիւն չընծայէ տաճիկ պաշտօնակալներին, այլ քիւրդ տերէպէյներին ապաւինէ և նրանց հետ բարեկամութեան կապեր յօդէ։ Ուրեմն, ասում է հայ լրագիրը, աւասիկ մեծ Բրիտանիայի ներկայացուցիչը, որ փոխանակ իր պաշտօնին համաձայն քրիստոնեաներին պաշտպան հանդիսանալու քիւրդերի դէմ, ինքն քիւրդերի պաշտպանութեան տակ պիտի մտնի և նրանց ընկերը դառնայ։»

Հայ լրագիրները պնդում են առհասարակ, որ Անգլիայի ձեռքով կատարվելու մեծ բէֆորմների վերաբերեալ պերճախօս յայտարարութիւններից իսկապէս ոչինչ չեն մնում, բայց թէ հիւպատոսների տեղեկագիրները, որոնք դարձեալ ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ պաշտօնական վերահաստատութիւն արդէն վաղուց և հազար անգամ հրատարակված հալածանքների։

Ինչ որ հայերը բնաւ չը պիտի կարենան ներել Անգլիային այն է, որ նա իր պաշտօնական թղթերի մէջ առանձին շոշափանքով (ostentantion) Քիւրդիստան է անուանում Հայաստանի հայաբնակ գաւառները, մինչդեռ հեզիկ հայ երկրագործներին չարչարողները յատկապէս քիւրդերն են։ Սրանցից յետոյ հայ ազգի թշուառութիւնների պատճառներից մինն է և տաճիկ պաշտօնակալների դասը, որ առաւել հետամուտ է իր անձնական շահերին, քան թէ ընդունած պատուէրների իրագործութեանը։ Բեկեր և Սուլէյման փաշաները մեծ ծառայութիւն մատուցած կը լինէին թէ Սուլթանին և թէ ամբողջ երկրին, եթէ նրանք իմացնէին Արքիւլ-Համիդին այս անհաւատարիմ ծառաների անունները, որոնց նենգութիւնները դեռ դաղտնի են պահվում մեծաւորների հովանաւորութեամբ։

Զէյթունի գործի վրա հաւաքած նոր տեղեկութիւններս ձշդում են ինչ որ արդէն գրած էի։ Ամեն բան կարգի է ընկել։ Անմատչելի լեռներին ապաւինած զէյթունցիները ներված են։ Նրանք 500 էին թւով և նրանց պարագլուխն էր Պապիկ անունով մի կաթոլիկ հայ։ Սա մի կրթված և քաջ երիտասարդ է, մի ինքնուրոյն անձն և արժանաւոր ներկայացուցիչ նոյն զէյթունցիների, որոնք տակաւին պահպանել են միջին դարերի ասպետական աւանդութիւնները և որոնց համար քաջութիւնն է մարդուս գլխաւոր արժանաւորութիւնը։ Նրանց սովորական մի խօսքը լաւ ցոյց է տալիս, թէ ինչ նշանակութիւն ունի նրանց աչքում այդ առաքինութիւնը։ «Քաջիս նէ՝ աս կանիս», ասում է զէյթունցին այն ամեն հանգամանքների մէջ, որոնք արիութեան մի ապացոյց են պահանջում։—Պապիկը իր զինակիցների հետ այժմ մտել է Զէյթուն։

Մօտիկից ուսումնասիրելով այս ազգութիւնները՝ մարդ ամեն քայլափոխին հանդիպում է հետաքրքրութեան առատ նիւթ տուող նիւթերի, որոնք ապացուցանում են թէ այդ ազգերը արժանի են աւաւել մեծ համակրութեան քան որ շնորհվում է նրանց։

Այսպէս գտնում եմ, որ հայերը յոյների նման կրթութեան մէջ դիտելով իրանց ազգի վերակենդանութեան միջոցը, հիմնած են այս տարուայ յունվար ամսին մի ընկերութիւն, որի անունն է «Կիլիկեան»։ Ընկերութիւնը գտանվում է Նորին սրբազնութեան ներսէս պատրիարքի հովանաւորութեան ներքև և նրա նախագահն է պ. Մինաս Զերազ, պատրիարքարանի ատենադպիրը։ Ընկերութիւնը հիմնած է մի վարժարան Զէյթունի մէջ և երեքը Հաջինում։ Մէկ ամիս առաջ նա բացեց իր հինգերորդ վարժարանը Մարաշի մէջ Սուլթանի պատգամաւոր Սէյիդ փաշայի և Սիսի կաթողիկոսի ներկայութեամբ։ Վեցերորդը բացվելու է շուտով Սիսում, որ Կիլիկիայի կաթողիկոսութեան նիստն է։

Ազգային կրթութեան նուիրված այս շարժողութեան պարագլուխները իսկապէս երիտասարդներն են։ Նրանցից շատերը ուսած են Ֆրանսիայի մէջ և նրանց գլխաւոր ջանքերից մինն էլ այս է, որ Ֆրանսերէն լեզուն պարտաւորական լինի իրանց վարժարաններում։

«Արարատեան ընկերութեան» մասին ես արդէն ստէպ խօսած եմ, նրա գործունէութիւնը տարածվում է գլխաւորապէս արևելեան Հայաստանի, այն է Վանի Վիլայէթի և Դիարբեկիրի վրա, ուր արդէն շատ վարժարաններ ունի հիմնած։

Կան և ուրիշ շատ ընկերութիւններ, նախ և առաջ «Դպրոցասիրաց Արևելեանը» և «Փիզանինը» (Դիարբէկիրի գաւառում)։ Առաջինի գործունէութեան ասպարէզն է յատկապէս արևմտեան Հայաստանը—Մուշ, Բիթլիսի և Աղաշկերտի շրջանները, ուր արդէն յաջողել է բանալ բաւականին դպրոցներ հասարակային կրթութեան համար, իսկ երկրորդը հիմնել է մի դպրոց քիւրդերից և հայերից բնակված գաւառի մէջ։ Սրտաշարժ հանգամանքներից մին այս է, որ այդ գաւառից Կ. Պոլիս եկած համալներից շատերը ընկերութեան անդամ են և մասնակցում են նրա ծախքերին, որպէս զի զէթ իրանց զաւակները անուս չը մնան։

Միւս ընկերութիւնները ընտրած են այս կամ այն գաւառը, այնպէս որ կրթութեան գործը արագ յառաջ է գնում Հայաստանի մէջ։

Փոխադարձ նախանձաւորութեան հարկ է վերագրել և այն զեղեցիկ երևոյթը, որ Կ. Պոլսի հայ օրիորդներն ևս, հայկական երիտասարդների օրինակին հետևելով, սկսել են ընկերութիւններ կազմել։

Ես կանուանեմ «Ազգանուէր Հայուհեաց» ընկերութիւնը, որ հիմնված է Աքութարիի և Կաղըքեօյի օրիորդներից և որի նպատակն է կրթութիւն տարածել Հայաստանի և Կիլիկիայի պատանի աղջիկների մէջ։ Էջմիածնի կաթողիկոսն Գէորգ դ. նորերս մի քաջալերական կոնդակ առաքեց այս ազնիւ հայ օրիորդներին։

Օրթաքեօյի «Դպրոցասէր Հայուհեաց» ընկերութիւնը, որի կազմողները նոյնպէս հայ օրիորդներն են, մտադիր է վարժուհիներ պատրաստել գաւառների համար։ Հիմնադիրներն այն աստիճանի անձնուէր են, որ դասատուութեան պաշտօնը ինքեանք են կատարում։

Վերջացնում եմ նամակս յիշելով և մի ուրիշ ընկերութիւն որ առանձին ուշադրութեան արժանի է։ Շռայլութեան սէրը այստեղ սաստիկ տարածված լինելով, այս ախտի դէմ մաքառելու համար հայ տիկիններն և օրիորդները կազմել են Կ. Պոլսի Սամաթիա թաղում մի ընկերութիւն, որի «Պարգասէր» անունն արդէն որոշում է նպատակը։ Այս ընկերութեան անդամները պարտաւորվում են հագնել միայն պարզ և էժան հագուստներ։ Ունեւոր անդամները այս կերպով խնայված արծաթը նուիրում են դպրոցների գանձարանին։ Մի կիրակի ես ներկայ գտանվեցայ Սամաթիա և տեսայ պատարագից յետոյ մօտ յիսուն հոգի այդ ընկերութեան անդամներից։ Նրանց հագուստը թէև պարզ, բայց վայելուչ էր—élegant։ Շատերը սիրուն են, և քաղցր է տեսնել, որ Ստամբուլի մի անյայտ թաղում կորած հայ օրիորդները այդպիսի պաշտելի անձնուիրութեամբ բարիք են գործում։

Փ. Վ.

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ, ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 փետրվարի։ «Прав. Вѣстн.» հաղորդում է որ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկոլայևիչ իր Ամուսնու և Մեծ Իշխան Միխայիլ Միխայիլովիչի հետ հասան Ս. Պետերբուրգ փետրվարի 13-ին։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 փետրվարի։ Բարձրագոյն հրամայված է հաստատել Ս. Պետերբուրգում բարձր կարգադրողական յանձնաժողով, պետական կարգ և հասարակական հանգստութիւն պահպանելու նպատակով։ Գլխաւոր առաջնորդ բարձր կարգադրողական յանձնաժողովի նշանակված է կոմս Լորիս-Մէլիքովի։ Այսօր «Прав. Вѣстн.» լրագրում տպված է կոմս Լորիս-Մէլիքովի յորդորը, որ ուղղված է մայրաքաղաքի բնակիչներին։ Խարկովի ժամանակաւոր գիներալ—նահանգապետ նշանակված է Դօնդուկով—Կորսակով։ Գուրկո արձակված է Ս. Պետերբուրգի ժամանակաւոր գիներալ—նահանգապետի պաշտօնից, այդ պաշտօնը վերցված լինելու պատճառով, բայց պահպանում է Ս. Պետերբուրգի շրջանի զինվորական զօրքերի հրամանատարի պաշտօնը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 փետրվարի։ «Петерб. Вѣдом.» լրագիրը լսել է, որ Վ.էրա Զասուլիչ երէկ կալանաւորված է մի ծովային օֆիցէրի բնակարանում, որի կնոջ հետ նա բարեկամ լինելով, ապաստանվում էր նրա տանը։

ՓԱՐԻԶ, 14 փետրվարի։ «Temps» լրագիրը հաղորդում է որ Գարտման խոստովանվեց որ Մոսկվա-Կուրսկեան երկաթուղու եղեռնագործութեան յանցաւորը նա է եղել։ Ֆրանսիական կառավարութիւնը վճռեց յանձնել Գարտմանին ռուսաց կառավարութեանը։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

*) Այդ բանը ես մտադիր եմ անել կանոնաւոր կերպով իւրաքանչիւր չաբաթ կամ երկու չաբաթը մի անգամ։ Ծ. Ֆրանս. թղթակցի։